

УДК 657:339.9

DOI: 10.31359/2411-5584-2019-37-2-28

Р. О. ПІСКУНОВ

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку та оподаткування
Харківського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»,
Україна, м. Харків

e-mail: r.a.piskunov@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6133-9233>

О. В. МОСКАЛЕНКО

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Харківського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»,
Україна, м. Харків

e-mail: mosk.elenka@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9840-2347>

АНАЛІЗ ДЕТЕРМІНАНТ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ У СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РУХУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ¹

Досліджено вплив інформації, сформованої в системі бухгалтерського обліку, на стан світової економіки. Розглянуто системні детермінанти світових фінансових криз. Наведено відмінності обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків у механізмах формування фінансових криз кінця ХХ – початку ХХІ ст. Розглянуто послідовність розвитку фінансового ризику в державі на основі «ефекту зараження економіки». Проаналізовано основні елементи теорії антикризо-

¹ © Піскунов Р. О., Москаленко О. В., 2019. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

вого регулювання руху грошових потоків та розкрито відмінності між обігом і оборотом.

Ключові слова: світові фінансові кризи, похідні фінансові інструменти, обліково-інформаційне забезпечення антикризового регулювання руху грошових потоків, фінансові ризики, «ефект зараження економіки».

JEL Classification: E42, E50, F30, M40.

Постановка проблеми. Основою функціонування надійної соціально-економічної системи є своєчасний аналіз достовірної та вичерпної облікової інформації, на результати якого спираються управлінські рішення відносно регулювання руху грошових потоків. Від особливостей управління рухом грошових потоків і прояву фінансових ризиків залежать особливості прояву світових фінансових криз. Банківська система тут є основним системоутворюючим фактором та найважливішою складовою механізму реалізації відтворювальних відносин. Їй належить специфічна роль у сфері трансформації ризику, фінансуванні інших суб'єктів і здійсненні платежів: вклади, депоновані в банках разом із капіталом, характеризують інвестиційні можливості економіки; надані кредити визначають ринковий попит, а грошовий характер більшості розрахунків є чинником того, що банки впливають не лише на дієве функціонування грошового обороту, а й на перебіг економічних процесів [1].

Під впливом існування фінансових криз система обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків формує межі діяльності економічних агентів на ринку. По-перше, це пов'язано з тим, що соціально-економічні кризи мають фінансові наслідки, які найбільше притаманні динамічному і суперечливому ринковому перетворенню сучасного стану економіки. По-друге, обсяг доступних фінансових ресурсів суттєво впливає на вибір методу та ефективність антикризового регулювання руху грошових потоків, оскільки суттєва причина негативних трансформаційних змін в економіці – розрив у русі відповідних фінансових ресурсів різних суб'єктів господарювання. Недостатність фінансових ресурсів призводить до переходу економічних агентів до взаємного кредитування, зростання взаємних неплатежів та збільшення кредиторської заборгованості і на цій основі – до підвищення витрат на обслуговування вартості грошових потоків. Крім того, «звуження» внутрішнього ринку, велика залежність від зовнішньої кон'юнктури, низький рівень економічного суверенітету в умовах прискорених темпів монетизації та зміна валютного курсу можуть стати потужним чинником невизначеності і хаотизації господарської системи. Це призведе до розбалансування грошових потоків у часі і за обсягом, найгірший прояв якого – банкрутство. Належне обліково-

інформаційне забезпечення регулювання руху грошових потоків дозволить компаніям «звузити» розкид їх прибутку в часі при прийнятті вірних управлінських рішень. Отже, отримання науково обгрунтованої відповіді на запитання, як попередити загрозливі події в банківській установі та світі, оцінка ефективності діючої системи обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків у частині її ризик-складової стають все актуальнішими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зазначити, що питання обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків у частині аналізу детермінант світових фінансових криз були предметом серйозних наукових досліджень. Окремі аспекти зазначеної проблеми представлені в роботах багатьох зарубіжних учених, серед яких: А. А. Лобанов [2], А. В. Чугунова [2], Г. Малер [3] та ін. Сучасні погляди на вирішення цієї проблеми представлені в наукових працях таких українських дослідників, як: О. В. Васюренко [4], В. Ю. Дубницький [5], Г. М. Азаренкова [6], І. А. Бланк [7], А. П. Градов [8], А. В. Череп [9], Т. С. Смовженко [10], О. І. Барановський [11] та ін. Аналіз змісту праць цих авторів буде здійснено далі в статті в процесі розгляду нашої концепції, однак, відзначаючи теоретичну та практичну цінність указаних досліджень, відмітимо, що певне коло теоретичних та методичних питань з обраної проблематики все ж таки потребує подальшого розвитку. Це стосується особливостей впливу детермінант світових фінансових криз на систему обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вдосконалення теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій із формування і реалізації методичних засад системи обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків під впливом світових фінансових криз.

Виклад основного матеріалу. Передумовою для виявлення причин виникнення світових фінансових криз є дослідження обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків, що постало надзвичайно гостро лише в останні 15–20 років [2]. Причина цього – не банкрутства окремих компаній і банків та кризи державних фінансів у різних країнах, які траплялися і раніше, а швидкість розбалансування грошових потоків та їхні масштаби, з якими вони виникають і поширюються. Так, колапс позико-зберігальних асоціацій у США тривав протягом 20 років (з 1972 по 1992 р.); американський інвестиційний пул Orange County за три роки (з 1992 по 1994 р.) підвищив свої щомісячні збитки із прийнятних 1,8 % до загрозливих 5 % від загальної суми депозитів, утративши в цілому 1,67 млрд дол., а для руйнування банку Barings у 1995 р. знадобилося всього кілька місяців, щоб його збитки склали близько 1,1 млрд дол. [3]. Ще більш швидкоплинним було руйну-

вання хеджевого фонду Long Term Capital Management (LTCM), який у результаті кризи серпня 1998 р. втратив 2,1 млрд дол. (47 % від вартості його активів) за один лише місяць. 21 серпня 1998 р. цей фонд зазнав збитків на суму 550 млн дол., а 21 вересня 1998 р. – ще на 500 млн дол. Але наймасштабнішим на той момент було банкрутство інвестиційного банку Lehman Brothers 15 вересня 2008 р., що за місяць знизило на 75 млрд дол. вартість активів компанії [12]. Це спричинило ланцюгову реакцію черги банкрутств великих банків світу, на порятунок яких уряди країн усього світу витратили 15 трлн євро за два роки (третину всесвітнього ВВП за 2008 р.) [13].

У дослідженні [2, с. 789–797] показано тісний зв'язок індикаторів банківських та валютних криз. Так, із 12 індикаторів валютних криз і 14 індикаторів банківських криз 11 – спільні. У роботі [4, с. 120–127] із 25 індикаторів попередження 19 – спільні. Однак авторами [5, с. 32] доведено, що зазначений зміст чинників різний, оскільки: по-перше, країни можуть експортувати (імпортувати) різний набір товарів та послуг і відповідно бути схильними до різних товарних «шоків»; по-друге (як зазначено у [2, с. 349]), стабільність фінансової системи країни напряму залежить від особливостей правового регулювання економічної діяльності.

Під фінансовою стабільністю системи в роботі [14, с. 195] мається на увазі така ситуація, у якій система здатна задовільно виконувати три ключові функції одночасно. По-перше, фінансова система ефективно та безупинно сприяє міжчасовому розподілу облікової інформації про ресурси від власників заощаджень до інвесторів і розподілу економічних ресурсів загалом. По-друге, фінансові ризики на перспективу визначаються й оцінюються з прийнятною точністю, а також відносно добре управляються. По-третє, облікова система перебуває в такому стані, що без напруги, якщо не безупинно, може абсорбувати фінансові та реальні економічні непередбачувані події або шоки.

Банківська криза як наслідок валютної кризи проявляється в неможливості повного покриття банками масштабу валютного ризику. Наприклад, при девальвації національної валюти у випадку високої частки валютних пасивів у сукупних пасивах банківської системи або в пасивах групи банків, що негативно впливає на систему. Зворотна залежність «банківська криза – валютна криза» вже не настільки очевидна. Поганий стан облікової інформації в банківській системі сприяє нагромадженню диспропорцій в економіці в цілому. У разі активного втручання держави, наприклад у вигляді масованої емісії з метою рефінансування проблемних банків, девальвація національної валюти неминуха. Вплив банківської кризи на ринок цінних паперів проявляється в зміні вартості грошових потоків компанії, що призводить до зниження вартості її фінансових активів. Причина цього та, що

кредитні організації змушені продавати цінні папери для покриття збитків, пов'язаних, наприклад, із втратами по кредитних операціях, або для відновлення ліквідності. З другого боку, облікова інформація, яка призводить до невизначеності на ринку цінних паперів, означає різке знецінення вкладень інвесторів і неминуче призводить до труднощів у системі у зв'язку з високим рівнем вкладень у цінні папери, які розглядалися як ліквідні активи. Проблеми в цьому випадку найбільш імовірні при недостатності капіталу банків для покриття збитків по вкладах у цінні папери, що супроводжуються зростанням простроченої заборгованості кредитних організацій з позик.

У дослідженні [5, с. 32] зазначено, що обліково-інформаційне забезпечення регулювання руху грошових потоків у механізмах формування фінансових криз у 70–80-ті і 90-ті рр. минулого сторіччя значно розрізняються між собою. Кризу 1970–80-х рр. можна визначити як кризу державних фінансів (тобто нездатність держави правильно розпоряджатися фінансовими надходженнями), а також неадекватність проведеної ними грошово-кредитної політики. Кризи в 1990-х рр. у першу чергу були спричинені помилками приватного сектору в політиці фінансування виробництва, нездатністю банків адекватно оцінити фінансові ризики, недостатністю релевантної інформації в осіб, які приймали рішення. Приплив капіталу, часто пов'язаний із лібералізацією валютного регулювання, одночасно призводив до нагромадження в банках «поганих» кредитів і реального подорожчання національної валюти країни – реципієнта фінансових потоків. Саме в 1990-ті рр. виявилася висока взаємозалежність між банківськими і валютними кризами. У табл. 1 наведені основні фінансові кризи кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Таблиця 1

**Основні фінансові кризи кінця ХХ – початку ХХІ ст. у країнах,
що розвиваються (узагальнено за [2; 6; 8])**

Роки	Країни	Характер фінансової кризи
1991–1993	США	Валютна, боргова
1994–1995	Мексика, Бразилія, Польща, країни Південно-Східної Азії	Біржова, валютна, боргова, банківська
1995	Аргентина	Біржова, банківська
1997	Таїланд, Малайзія, Індонезія, Південна Корея, Філіппіни	Валютна, боргова, банківська

Закінчення табл. 1

Роки	Країни	Характер фінансової кризи
1997	Японія	Банківська, біржова
1997–1998	Чехія	Банківська, боргова, валютна
1998	Росія	Банківська, боргова, валютна
1999	Бразилія	Біржова, валютна
2000–2001	Туреччина	Боргова, банківська, валютна
2001	США	Біржова, боргова
2001–2002	Аргентина	Боргова, валютна, банківська
2002	США	Біржова, боргова, валютна
2008–2012	США, ЄС, країни, що розвиваються	Банківська, валютна, боргова

Аналізуючи поняття «криза», можна побачити в твердженнях із різних джерел [7–9; 15] тісний зв'язок між обліково-інформаційним забезпеченням регулювання руху грошових потоків, управлінням фінансових ризиків і банкрутством. Отже, по-перше, фінансовий ризик, а як наслідок фінансова криза, розуміється як ситуативна характеристика при переході системи зі стану нормального функціонування (працездатності) в інший стан; по-друге, обліково-інформаційне забезпечення формує основу для прийняття рішення по регулюванню руху грошових потоків, що може привести до стабілізації на фінансовому ринку, а отже, і до мінімізації фінансового ризику.

У роботах [2, с. 789; 10, с. 42] автори наголошують, що всі види криз пов'язані між собою. На рис. 1 показана послідовність «ефекту зараження економіки», коли криза в одній країні підвищує ймовірність її виникнення в інших країнах, які знаходяться в тому самому регіоні та/або активно пов'язані з нею торговельними каналами, а також розглянута чітка залежність розбалансування грошових потоків і збільшення ймовірності настання кризових явищ (підвищення фінансового ризику).

За дослідженням [11, с. 113–201], основним чинником впливу на кризове явище є стрімкий розвиток похідних фінансових інструментів. Усю масу деривативів, що обертаються у світі, часто порівнюють із переверненою пірамідою, що ґрунтується на фундаменті реального виробництва. Ця аналогія дозволяє наочно уявити, що навіть слабке або незначне коливання основи – стан підприємств реального сектору – призводить до значних коливань «надбудови» – ринку похідних інструментів. Ці коливання, безумовно, мають

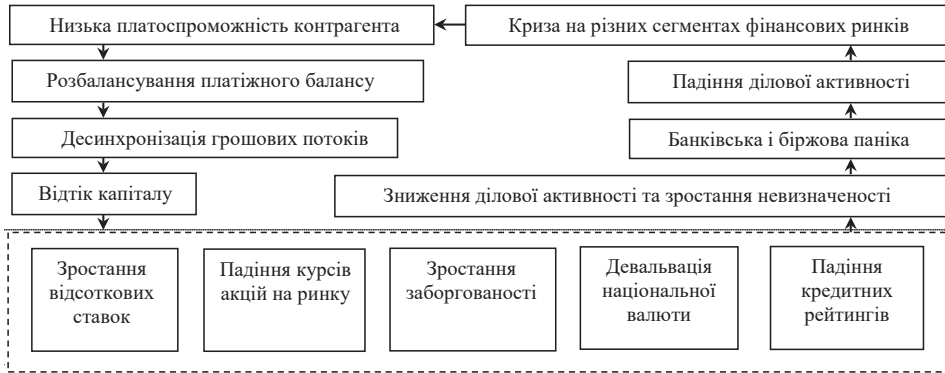

Рис. 1. Послідовність розвитку фінансового ризику в державі на основі «ефекту зараження економіки»

сильний зворотний вплив на виробників товарів і послуг, які все частіше використовують похідні фінансові інструменти не тільки для хеджування своїх позицій, а й для одержання спекулятивного прибутку.

У США станом на 01.12.2008 р. загальна сума деривативів становила 684 трлн дол., у той час як ВВП за цей рік – 14,4 трлн дол. США, а загально-світовий ВВП – 60,2 трлн дол. Тобто деривативи лише США в 11 разів перевищили загальносвітовий ВВП. Якщо розглядати світ узагалі, то, за джерелами [16; 17], у грудні 2009 р. сукупний зовнішній борг усіх країн становив 56 900 000 млн дол., при цьому сукупні золотовалютні резерви всіх країн склали 10 008 392 млн дол., тобто їхні золотовалютні запаси покривали тільки 0,18 % зовнішнього боргу, не враховуючи внутрішнього. Крім того, зі зростанням складності структури похідних фінансових інструментів ускладнюється і правильна оцінка облікової інформації, а отже, і своєчасне попередження пов'язаних із цим ризиків. У дослідженні [18, с. 53] зазначається, що шляхи підвищення ринкової вартості компанії та зростання добробуту акціонерів нерозривно пов'язані з удосконаленням системи антикризового регулювання руху фінансових потоків, оскільки саме прогнозовані дисконтвані грошові потоки визначають вартість компанії. Це підтверджує й дослідження [19, с. 155], в якому зазначено, що саме система управління фінансовими потоками спрямована на збалансування обігу фінансових ресурсів.

Антикризове регулювання руху грошових потоків у системі управління фінансовими ризиками пов'язане: по-перше, з оптимізацією чутливості вартості фірми до зміни ставки дисконтування; по-друге, з регулюванням руху грошових потоків. Для кожної країни повинен бути обраний свій специфічний набір, який підлягає регулярному моніторингу фінансових, макроекономічних та інституціональних змінних, від яких залежать стан банківського сектору і стабільність

валютного курсу. Створення ефективної системи ранньої ідентифікації загрози виникнення валютних і банківських криз дозволить банку вчасно здійснити перебудову своїх активів і зобов'язань таким чином, щоб мінімізувати фінансові ризики.

Слабка формалізація основних елементів теорії управління антикризовим регулюванням руху грошових потоків на фоні нечіткого розмежування між окремими поняттями ускладнює вирішення цілої низки управлінських завдань. Тому обліково-інформаційне забезпечення регулювання руху грошових потоків в частині аналізу детермінант світових фінансових криз доцільно розглядати, виходячи з аналізу основних понять та функцій управління.

У [20, с. 731] зазначено, що управління – це вплив на процес, об'єкт чи систему для збереження їхньої стійкості (надійності) або переведення з одного стану в інший відповідно до визначених цілей. Підтверджує тісний зв'язок понять «стійкість» і «надійність» робота [21, с. 203], де під надійністю в економіці розуміється стійкість економічного, фінансового суб'єкта, наприклад банку, до політичних потрясінь і помилок, прорахунків партнерів. У Великій економічній енциклопедії [22, с. 394] надійність розглядається як одна з характеристик стійкості економічного суб'єкта. У контексті цього дослідження під *надійністю* будемо розуміти (як і в роботі [23, с. 609]) властивість системи виконувати покладені на неї функції впродовж заданого проміжку часу за певних умов експлуатації. Це дасть можливість розглядати надійність системи як поєднання таких якісних ознак: одинична (безвідмовність, довговічність зберігання) і комплексна (здатність системи досягати поставленої мети). Під *стійкістю* будемо розуміти якість системи, що дозволяє витримувати зміни параметрів зовнішнього середовища, відмінні від розрахункових. Систему можна назвати стійкою, якщо вона в змозі впоратися з варіаціями (іноді непередбаченими) в операційному середовищі з мінімальним збитком, зміною або втратою функціональності.

У цій же роботі [23, с. 1286] під *управлінням* мається на увазі процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідного для того, щоб сформулювати і досягти цілей організації. Натомість у Великій економічній енциклопедії під управлінням розуміються цілеспрямовані, доцільні дії, звернені на узгодження думок людей і сумісність їхньої діяльності [22, с. 690]. У Фінансово-економічному словнику під управлінням розглядається свідомий цілеспрямований вплив з боку органів управління на людей чи економічні об'єкти, здійснюваний із метою скерувати їхні дії та отримати бажаний результат [24, с. 930]. Таким чином, управління – це узгоджені дії суб'єктів управління на процес, об'єкт чи систему, що вимагають певних вольових зусиль і передбачають вибір необхідних дій, їхнє комбінування, визначення

послідовності, коректування за проміжними результатами для збереження стійкості при переведенні з одного стану в інший відповідно до визначених цілей. При загрозі стійкості при відхиленні від заданих завдань у процесі переведення системи з одного стану в інший (відповідно до намічених цілей) виникає ризик управління.

Під *антикризовим управлінням рухом грошових потоків* ми розуміємо комплекс методів і засобів управління для організації економічних відносин, на основі яких відбувається рух грошових потоків із метою досягнення встановлених цілей. У [19, с. 155] метою управління грошовими потоками вважаються підвищення інтенсивності та збалансованості обігу грошових ресурсів, оптимізація їх кількісного і вартісного складу та, в остаточному підсумку, вплив на згладжування коливань кінцевої результативності функціонування банку. Ця мета залежить від принципів управління, під впливом яких формуються методологічні основи будь-якої діяльності [25].

Головна мета та реалізація механізму системи управління досягаються завдяки функціям управління грошовими потоками як основної категорії управління, в якій зливаються воедино принципи, методи та зміст управлінської діяльності. При визначенні функцій управління грошовими потоками враховуються особливості функцій цієї фінансової категорії і загальних функцій управління, які є структурними складовими механізму управління фінансовими ризиками. Отже, під впливом змісту вищезазначених функцій фінансів як загальної категорії грошових потоків система управління фінансовими ризиками набуває особливих ознак.

У словнику [23, с. 1286] під функцією управління розуміється процес управління, що складається з чотирьох взаємозалежних функцій: планування, організації, мотивації й контролю. Це визначення не в повному обсязі відповідає меті нашого дослідження з багатьох причин: по-перше, ставить під сумнів діяду «функція» і «процес»; по-друге, не відповідає на питання сутності та змісту управлінської діяльності; по-третє, має забезпечувати ефективну реакцію керуючої системи (суб'єкта управління) на будь-які зміни керованої системи (об'єкта управління). Натомість цей термін з'являється і в Економічній енциклопедії, де під функцією управління розглядається особливий вид діяльності, що відображає напрями або стадії цілеспрямованого впливу на зв'язки і відносини між людьми в процесі виробництва [20, с. 856]. Це визначення найповніше, але чомусь у тій самій енциклопедії [с. 731] термін «управління» розуміється не тільки в процесі виробництва.

У публікації [24, с. 650] виділяють такі функції управління: планування, організація, координування, стимулювання, контроль і регулювання.

Функція *планування* полягає в розробці планів, які окреслюють послідовність здійснення затвердженої на певний період програми дій (розвитку) конкретного об'єкта (явища, предмета тощо) із зазначенням її мети, змісту, обсягів, методів і засобів, зокрема фінансових, а також термінів виконання. При управлінні грошовими потоками саме функція планування відповідає за безупинний розподіл грошових потоків у часі, а функція прогнозування – за накопичування фінансових ресурсів.

Суть функції *організації* – в координації дій окремих елементів системи для досягнення взаємної відповідності функціонування її частин [21, с. 234]. У роботі [19, с. 157] в рамках організації управління грошовими потоками поєднані накопичувальна та розподільна функції фінансів, що забезпечують збалансованість вхідних і вихідних грошових потоків для підтримання відповідної платоспроможності. Функція *координування* забезпечує розподіл управлінської праці, узгодженість роботи всіх ланок системи управління й окремих спеціалістів та функціональних виконавців для злагодженої роботи всього колективу [20, с. 856].

Різниця між функціями організації і координації полягає в тому, що функція організації – це сукупність дій, які зумовлюють об'єднання елементів, частин у ціле, функція координації ж використовується для узгодження дій різних частин системи, що управляється. Необхідність організації визначається внутрішньою структурованістю системи елементів і наявністю в них адаптивної властивості один до одного та здатністю чинити опір їх поєднанню. Ступінь організованості системи визначається мірою поєднання її елементів. Необхідність же координації полягає в узгодженні управлінських і виробничих процесів. Управлінська координація – це взаємоузгодження діяльності виконавців і підрозділів економічного агента. Координація виробнича передбачає розробку планів обробки матеріальних потоків у виробництві та за його межами.

Функція *стимулювання* – зацікавлення учасників виробництва в результатах своєї праці, управління розподілом матеріальних та інших цінностей залежно від кількості та якості затраченої роботи [20, с. 856]. Такий розподіл неможливий без контролю та регулювання.

Функція *контролю* – це система спостережень і перевірки відповідності процесу функціонування керованого об'єкта прийнятим управлінським рішенням, виявлення результатів управлінських впливів на керований об'єкт [23, с. 466]. У процесі реалізації контролю перевіряються ефективність відповідної роботи та результативність використання грошових потоків із метою подальшого коректування в процесі управління [19, с. 157].

Регулювання (як функція управління) забезпечує функціонування керованих процесів у межах, заданих планом, програмою та регламентом параметрів [20,

с. 856]. Тобто регулювання – це процес впливу, спрямований на впорядкування відхилення фактичних результатів від запланованих. За допомогою цієї функції досягаються необхідний стан упорядкованої системи та її стійкість у межах заданих параметрів. Вона передбачає координацію руху грошових потоків відповідно до вжитих заходів. Отже, функція регулювання, з одного боку, встановлює необхідну для роботи взаємодію складових частин механізму системи і таким чином упорядковує її, підвищує надійність і на цій основі зменшує фінансовий ризик. З другого боку, ця функція необхідна для отримання потрібних показників і для точнішої синхронізації грошових потоків незамінна.

Аналізуючи різні наукові джерела [20–27], доцільно виділити три варіанти антикризового регулювання руху грошових потоків в системі управління фінансовими ризиками: перший – на основі теорій систем, другий – на основі комплексного підходу і третій – на основі теорії прийняття рішень (рис. 2).

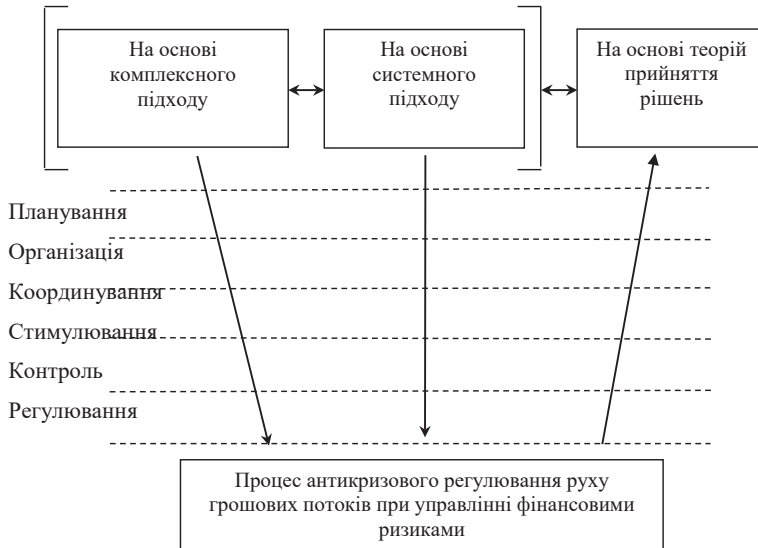

Рис. 2. Варіанти антикризового регулювання руху грошових потоків

При цьому під системою ми розуміємо комплекс елементів, взаємодія між якими зумовлює появу якісно нової цілісності. Л. Берталанфі, один із основоположників загальної теорії систем, визначав систему як комплекс взаємодіючих елементів [20, с. 361]. У роботі [26, с. 1226] під системою розглядається безліч елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним і утворюють певну цілісність, єдність. Але в Словнику іноземних слів під системою розуміється порядок, обумовлений розташуванням частин у певному взаємозв'язку, строгій послідовності дій [27, с. 617].

Для конкретизації обсягу грошового потоку розмежуємо поняття «обіг» і «оборот» (семантичне поле яких є основним при визначенні терміна «потік»). Під *оборотом* (як і в роботі [21, с. 221]) розуміємо замкнутий, циклічно повторюваний процес, у якому здійснюються виробництво, споживання, розподіл і обмін ресурсів, а *обіг* – це обмін ресурсів у межах певних обмежувальних параметрів: клієнт – банк, банк – банк. Тобто взаємозв'язок елементів в обороті має цілеспрямований і складно орієнтований зв'язок, а обіг (як складова обороту) – послідовно орієнтований зв'язок елементів. Також можемо розділити оборот і обіг за умовами регулювання грошових потоків, адже при цьому основна мета обороту – стабільність системи, а обігу – максимізація прибутку. При регулюванні грошових потоків в обігу й обороті різну питому вагу мають і різні фінансові ризики, які впливають на досягнення кінцевого результату.

Коли ми розглядаємо відносини «клієнт – банк», головна мета в кожного – це максимізація прибутку, а коли «Національний банк – банки», то головна мета – не стільки максимізація прибутку, скільки забезпечення стабільності елементів системи (грошової одиниці). Зазначимо, що економічний зміст понять «стабільність банківської системи» та «стійкість банку» в дослідженні надалі базується на здобутках школи Університету банківської справи Національного банку України «Банківництво в системі сталого розвитку» [4; 11].

Обіг має певну тимчасову мету, оскільки, на відміну від обороту, функціонує в межах вищезазначених обмежувальних параметрів. Оборот має кількісну характеристику, а в обігу ця властивість «розмита». У [29, с. 605] зазначається, що «обіг – форма товарного обміну різноманітних об'єктів власності (товарів, грошей, цінних паперів, інтелектуальної власності тощо), яка формує цілісність сфер відтворення (безпосереднього виробництва, обміну, розподілу і споживання)». У [21, с. 221] відмічено, що оборот – рух товарів, коштів у ході відтворювального процесу. У роботі [30] під обігом мається на увазі характерна для товарного виробництва форма обміну продуктів праці та інших об'єктів власності через купівлю-продаж; рух товарів та інших цінностей у суспільстві. А в роботі [31] під оборотом розуміється рух товарів, коштів у ході процесу відтворення.

Таким чином, узагальнимо вищезазначені відмінності в табл. 2.

Таблиця 2

Відмінності між поняттями «обіг» і «оборот» (розроблено авторами)

Ознаки	Обіг	Оборот
Взаємозв'язок елементів	Замкнутий циклічно повторюваний процес у межах певних обмежувальних параметрів	Має складно орієнтований зв'язок елементів

Закінчення табл. 2

Ознаки	Обіг	Оборот
Характер розвитку	Обіг цієї властивості не має	Має закінчений цикл певних операцій і повернення у вихідний пункт
Фактор часу	Має певну тимчасову мету, оскільки функціонує в межах певних параметрів	Оборот цієї властивості не має
Регулювання грошових потоків	При регулюванні грошових потоків в обігу основна мета – максимізація прибутку	При обороті – стабільність системи
Фінансові ризики	В обігу й обороті при регулюванні грошових потоків різну питому вагу мають різні фінансові ризики, які впливають на досягнення кінцевого результату	
Оцінка	В обігу ця властивість оцінки «розмита»	Оборот має кількісну характеристику

Висновки. У дослідженні розглянуто системні детермінанти світових фінансових криз. Наведено відмінність обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків у механізмах формування фінансових криз кінця ХХ – початку ХХІ ст. Розглянуто послідовність розвитку фінансового ризику в державі на основі «ефекту зараження економіки» та здійснено аналіз основних елементів теорії управління антикризовим регулюванням руху грошових потоків і розкрито відмінності між «обігом» і «оборотом».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Піскунов Р. О. Регулювання руху грошових потоків в системі управління фінансовими ризиками: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / ХННІ ДВНЗ «УБС». Харків, 2013. 276 с.
2. Лобанов А. А., Чугунова А. В. Энциклопедия финансового риск-менеджмента. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2009. 932 с.
3. Малер Г. Производные финансовые инструменты: прибыли и убытки: пер. с нем. Москва: ИНФРА-М, 1996. 160 с.
4. Моделі оцінки банківської діяльності для забезпечення стабільності банківської системи: монографія / О. В. Васюренко та ін. Київ: УАБС НБУ, 2010. 294 с.

5. Дубницький В. Ю., Пискунов Р. А., Тараскіна Н. В. Геометрический анализ страновых рисков. *Бізнес-інформ*. 2012. №2. С. 31–34.
6. Азаренкова Г. М. Менеджмент фінансових потоків економічних агентів: монографія. Київ: УБС НБУ, 2009. 335 с.
7. Бланк И. А. Управление денежными потоками: монография. Киев: Ника-Центр, 2002. 735 с.
8. Градов А. П., Кузина Б. И. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой: монография. Санкт-Петербург: Спец. лит., 1996. 510 с.
9. Череп А. В., Лепьохін О. В., Лепьохіна-Таберко І. О. Реструктуризація системи управління промислових підприємств: монографія. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2010. 396 с.
10. Смвженко Т. С., Тридід О. М., Вовк В. Я. Антикризове управління стратегічним розвитком банку: монографія. Київ: УБС НБУ, 2008. 473 с.
11. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 754 с.
12. McCracken J. Lehman's Chaotic Bankruptcy Filing Destroyed Billions in Value. *THE WALL STREET JOURNAL*. 2008. Dec. 29. URL: <https://www.wsj.com/articles/SB123050916770038267> (дата звернення: 01.04.2019).
13. Чжан Д., Сосницкая О. Два года после банкротства Lehman Brothers: какие выводы сделали финансисты. *Made of minds*: веб-сайт. URL: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6004519,00.html> (дата звернення: 01.04.2019).
14. Москаленко О. В., Пискунов Р. О. Елементи теорії управління в системі облікового забезпечення банку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи*: зб. наук. пр. 2014. Вип. 40. С. 192–199.
15. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> (дата звернення: 01.04.2019).
16. Украине нужна стратегия перед кризисом. *Украинский бизнес ресурс*. 27.08.2010. URL: <http://domik.ua/novosti/ukraine-nuzhna-strategiya-pered-krizisom-n100514.html> (дата звернення: 01.04.2019).
17. Data Template on International Reserves and Foreign Currency Liquidity. International Monetary Fund. 2016. URL: <http://www.imf.org/external/np/sta/ir/IRProcessWebcolist.aspx> (дата звернення: 01.04.2019).
18. Єрмошкіна О. В. Особливості управління фінансовими потоками великих інтегрованих структур в умовах глобалізації економічних явищ. *Вісник економічної науки України*. 2008. № 2 (14). С. 52–57.
19. Бердар М. М. Системний підхід до визначення основних елементів управління фінансовими потоками підприємства. *Теоретичні та прикладні питання економіки*: зб. наук. пр. 2009. Вип. 20. С. 154–160.

20. Економічна енциклопедія: у 3 т. / редкол.: В.І. Теремко (кер. пр.), Б.Г. Гаврилишин (голова), С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Вид. центр «Академія», 2002. Т. 3. 952 с.
21. Современный экономический словарь / сост. Б. А. Райзберг и др. Москва: ИНФРА-М, 1999. 479 с.
22. Большая экономическая энциклопедия / К. А. Азимов и др. Москва: Эксмо, 2007. 816 с.
23. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. Москва: Ин-т новой экономики, 2008. 1472 с.
24. Фінансово-економічний словник / уклад. А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. Київ: Знання, 2007. 1072 с.
25. Большой энциклопедический словарь / А. Б. Борисов. Москва: Кн. мир, 2005. 896 с.
26. Советский энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. Москва: Сов. энцикл., 1989. 1632 с.
27. Словарь иностранных слов: свыше 21000 слов / под ред. В. В. Бурцева, Н. М. Семенова. Москва: Рус. яз.: Медиа, 2003. 817 с.
28. Гладунський Н. В. Системний підхід до розроблення і прийняття управлінського рішення (логіко-педагогічні аспекти): монографія. Київ: УБС НБУ, 2011. 207 с.
29. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 2 / [редкол.: В.І. Теремко (кер. пр.), Б.Г. Гаврилишин (голова), С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. Київ: Вид. центр «Академія», 2001. 848 с.
30. Електронний словник. URL: <https://www.slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3> (дата звернення: 01.04.2019).
31. Електронний словник. URL: http://mirslovarei.com/content_biz/Oborot-8701.html (дата звернення: 01.04.2019).

REFERENCES

1. Piskunov, R. O. (2013). *Rehulivannia rukhu hroshovykh potokiv v systemi upravlinnia finansovymu ryzykamy* [Regulation of cash flow movements in the system of financial risk management]. (PhD thesis). Kharkiv [in Ukrainian].
2. Lobanov, A. A., & Chugunova, A. V. (2009). *Entsiklopediya finansovogo riskmenedzhmenta* [Financial risk management encyclopedia]. Moskva: Alpina Biznes Buks [in Russian].
3. Maler, G. (1996). *Proizvodnye finansovye instrumenty: pribyli i ubytki* [Derivative financial instruments: gains and losses]. Moskva: INFRA –M [in Russian].
4. Vasiurenko, O. V. (2010). *Modeli otsinky bankivskoi diialnosti dlia zabezpechennia stabilnosti bankivskoi systemy* [Models of assessment of banking activities to ensure the stability of the banking system]. Kyiv: UABS NBU [in Ukrainian].

5. Dubnickiy, V. Yu., Piskunov, R. A., & Taraskina, N. V. (2012). Geometricheskij analiz stranovykh riskov [Geometrical analysis of country risks]. *Biznes-inform – Business Inform*, 2. Retrieved from http://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2012-2_0-pages-31_34.pdf [in Russian].
6. Azarenkova, H. M. (2009). *Menedzhment finansovykh potokiv ekonomichnykh ahentiv [Management of financial flows of economic agents]*. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
7. Blank, I. A. (2002). *Upravleniye denezhnymi potokami [Cash flow management]*. Kiev: Nika-Centr [in Russian].
8. Gradov, A. P., & Kuzina, B. I. (1996). *Strategiya i taktika antikrizisnogo upravleniya firmoy [Strategy and tactics of company crisis management]*. Sankt-Peterburg: Spets. lit-ra [in Russian].
9. Cherep, A. V., Lepokhin, O. V., & Lepokhina-Taberko, I. O. (2010). *Restrukturyzatsiia systemy upravlinnia promyslovykh pidpriemstv [Restructuring of industrial enterprises management system]*. Zaporizhzhia: Vyd-vo KPU [in Ukrainian].
10. Smovzhenko, T. S., Trydid, O. M., & Vovk, V. Ya. (2008). *Antykryzove upravlinnia stratehichnym rozvytkom banku [Anticrisis management of the bank's strategic development]*. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
11. Baranovskyi, O. I. (2009). *Finansovi kryzy: peredumovy, naslidky i shliakhy zapobihannia [Financial Crises: Preconditions, Implications and Ways of Prevention]*. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].
12. McCracken, J. (2008, December 29). Lehman's Chaotic Bankruptcy Filing Destroyed Billions in Value. *THE WALL STREET JOURNAL*. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/SB123050916770038267>
13. Chzhan, D., & Sosnickaya, O. (2010). Dva goda posle bankrotstva Lehman Brothers: kakie vyvody sdelali finansisty [Two years after the bankruptcy of Lehman Brothers: what conclusions did the financiers]. *Made of minds*. Retrieved from <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6004519,00.html> [in Russian].
14. Moskalenko, O. V., & Piskunov, R. O. (2014). Elementy teorii upravlinnia v systemi oblikovoho zabezpechennia banku [Theory management's elements in the system of regional security bank]. *Zbirnyk naukovykh prats «Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy» – Collection of scientific papers «Problems and prospects of development of the banking system»*, 40, 192–199 [in Ukrainian].
15. Pro vidnovlennia platospromozhnosti borzhnyka abo vyznannia yoho bankrutom: Zakon Ukrainy vid 14.05.1992. 2343-XII [On restoration of the debtor's solvency or recognition of it as a bankrupt Law of Ukraine dated May 14, 1992. 2343-XII]. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 31, art. 440. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> [in Ukrainian]

16. Ukrainskij biznes resurs (2010, August 27). *Ukraine nuzhna strategija pered krizisom [Ukraine needs a strategy before the crisis]*. Retrieved from <http://domik.ua/novosti/ukraine-nuzhna-strategiya-pered-krizisom-n100514.html> [in Russian].
17. International Monetary Fund (2016, July 20). *Data Template on International Reserves and Foreign Currency Liquidity*. Retrieved from <http://www.imf.org/external/np/sta/ir/IRProcessWeb/colist.aspx>.
18. Yermoshkina, O. V. (2008). Osoblyvosti upravlinnia finansovymy potokamy velykykh intehrovanykh struktur v umovakh hlobalizatsii ekonomichnykh yavlyshch [Features of financial flows management of large integrated structures in the conditions of economic phenomena globalization]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 2 (14), 52–57 [in Ukrainian].
19. Berdar, M. M. (2009). Systemnyi pidkhid do vyznachennia osnovnykh elementiv upravlinnia finansovymy potokamy pidpriemstva. [System approach to determining the main elements of enterprises financial flows management]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky – Theoretical and Applied Economics Issues*, 20, 154–160 [in Ukrainian].
20. Teremko, V. I., Havrylyshyn, B. H., & Mochernyi, S. V. (Eds.). (2002). *Ekonomichna entsyklopediia [Economic Encyclopedia]*. Kyiv: Vyd. tsentr «Akademiia», Vol. 3 [in Ukrainian].
21. Rayzberg, B. A. (1999). *Sovremennyj jekonomicheskij slovar [Modern economic dictionary]*. Moskva: INFRA-M [in Russian].
22. Azimov, K. A. (2007). *Bolshaya ekonomicheskaya entsiklopediya [Big economic encyclopedia]*. Moskva: Eksmo [in Russian].
23. Azriliyan, A. N. (2008). *Bolshoy ekonomicheskij slovar [Large economic dictionary]*. Moskva: In-t novoy ekonomiki [in Russian].
24. Zahorodnii, A. H., & Vozniuk, H. L. (2007). *Finansovo-ekonomichnyi slovnyk [Financial-economic dictionary]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
25. Borisov, A. B. (2005). *Bolshoy entsiklopedicheskij slovar [Great encyclopedic dictionary]*. Moskva: Knizhnyiy mir [in Russian].
26. Prohorova, A. M. (Eds.) (1989). *Sovetskiy entsiklopedicheskij slovar [Soviet Encyclopedic Dictionary]*. Moskva: Sov. entsiklopediya [in Russian].
27. Burtseva, V. V., & Semenova, N. M. (Eds.). (2003). *Slovar inostrannyih slov: svyishe 21000 slov [Dictionary of foreign words: over 21,000 words]*. Moskva: Rus. yazyik. Media [in Russian].
28. Hladunskiy, N. V. (2011). *Systemnyi pidkhid do rozroblennia i pryiniattia upravlinskoho rishennia (lohiko-pedahohichni aspekty) [System approach to the development and adoption of managerial decision (logical and pedagogical aspects)]*. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].

29. Teremko, V. I., Havrylyshyn, B. H., & Mochernyi, S. V. (Eds). (2000). *Ekonomichna entsyklopediia [Economic Encyclopedia]*. Kyiv: Vyd. tsentr «Akademiiia», T. 1 [in Ukrainian].
30. *Elektronnyi slovnyk [Electronic vocabulary]*. (n. d.). Retrieved April 01, 2019, from <https://www.slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3> [in Ukrainian].
31. *Elektronnyi slovnyk [Electronic vocabulary]*. (n. d.). Retrieved April 01, 2019, from http://mirslovarei.com/content_biz/Oborot-8701.html.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2019 р.

Стаття пройшла рецензування 08.05.2019 р.

Стаття рекомендована до опублікування 19.05.2019 р.

Р. А. ПИСКУНОВ

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри учета и налогообложения Харьковского учебно-научного института ГВУЗ «Университет банковского дела», Украина, г. Харьков

Е. В. МОСКАЛЕНКО

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри учета и налогообложения Харьковского учебно-научного института ГВУЗ «Университет банковского дела», Украина, г. Харьков

АНАЛИЗ ДЕТЕРМИНАНТ МИРОВЫХ ФИНАНСОВЫХ КРИЗИСОВ В СИСТЕМЕ УЧЕТНО-ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕГУЛИРОВАНИЯ ДВИЖЕНИЯ ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ

Исследовано влияние информации, сформированной в системе бухгалтерского учета, на состояние мировой экономики. Рассмотрены системные детерминанты мировых финансовых кризисов. Приведены отличия учетно-информационного обеспечения регулирования движения денежных потоков в механизмах формирования финансовых кризисов конца XX – начала XXI в. Рассмотрена последовательность развития финансового риска в государстве на основании «эффекта заражения экономики». Проанализированы основные элементы теории антикризисного регулирования движения денежных потоков и раскрыты различия между «оборотом» и «обращением».

Ключевые слова: мировые финансовые кризисы, производные финансовые инструменты, учетно-информационное обеспечение антикризисного регулирования движения денежных потоков, финансовые риски, «эффект заражения экономики».

R. O. PISKUNOV

Ph. D., (Money, finances and credit), Head of the Department of Accounting and Taxation at the Kharkiv Educational and Scientific Institute of SHEI “Banking University”, Ukraine, Kharkiv

O. V. MOSKALENKO

Ph. D., (Money, finances and credit), Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation at the Kharkiv Educational and Scientific Institute of SHEI “Banking University”, Ukraine, Kharkiv

**ANALYSIS OF THE DETERMINATION OF WORLD FINANCIAL
CRISIS IN THE ACCOUNTING AND INFORMATION SYSTEM
OF THE CONTROL OF MONEY FLOW MOVEMENTS**

Problem setting. The basis of the functioning of a reliable socio-economic system is the accounting and information support. On its basis, management decisions are made regarding the regulation of cash flow. The peculiarity of the manifestation of global financial crises depends on the management of cash flow and the manifestation of financial risks. Accounting and information provision of cash flow regulation will allow companies to “narrow down” the spread of their profits in time when making sound management decisions. Therefore, requirement to prevent threatening events in the banking institution and the world, assessing the effectiveness of the current system of accounting and information management of cash flow regulation in terms of its risk component becomes relevant.

Resent research and publications analysis. It should be noted that the issue of accounting and information provision for the regulation of cash flows in terms of the analysis of determinants of global financial crises was the subject of serious scientific research. Some aspects of this problem are presented in the works of many foreign scientists, among them: A. P. Gradov, A. A. Lobanov, A. V. Chugunov, B. I. Kuzin, and others. Modern views on the solution of this problem are presented in the scientific works of such Ukrainian researchers as: G. M. Azarenkova, A. I. Baranovsky, I. O. Blank, M. M. Berdar, A. A. Grytsenko and others. Noting the theoretical and practical value of these studies, we note that a certain range of theoretical and methodological issues on the selected problem still needs further development. This concerns the peculiarities of the manifestation of the determinants of the global financial crises on the system of accounting and information provision for the regulation of the flow of cash flows.

Paper objective is improvement of theoretical positions and development of practical recommendations for the formation and implementation of methodological principles for improving the system of accounting and information provision for the regulation of cash flows under the influence of world financial crises.

Paper main body. Researching the accounting and information provision of cash flow regulation is a prerequisite for identifying the causes of the global financial crises. Systemic complexity of the structure of derivative financial instruments is complicated and correctly determined by the information, as well as their time of warning leads to this risk.

The financial risk, as a consequence of the financial crisis, is a situational characteristic that occurs when a transition to a system of normal functioning (another state) take place. The organization of effective accounting and information provision formulates the basis for making a decision through the regulation of cash flow, which can lead to stabilization in the financial market, as well as to minimize financial risk.

Conclusions of the research. The study examined the system determinants of the global financial crisis. The difference between accounting and information provision of cash flow regulation in the mechanisms of formation of financial crises of the end of XX – beginning of the XXI century in the countries is presented. The sequence of development of financial risk in the state on the basis of the “effect of the infection of the economy” is considered and the analysis of the main elements of the theory of management of anti-crisis regulation of cash flows and the differences between turnover and turnover are revealed.

Short Abstract for the article

Abstract. The influence of the information formed in the accounting system on the state of the world economy is investigated. System determinants of world financial crises are considered. The differences of accounting and information provision of cash flow regulation in the mechanisms of formation of financial crises of the end of XX – beginning of the XXI century in the countries are presented. The sequence of development of financial risk in the state on the basis of the “effect of the infection of the economy” is considered. The main elements of the theory of crisis management of cash flow are analyzed and the differences between turnover and turnover are revealed.

Key words: global financial crises, derivative financial instruments, accounting and information provision of anti-crisis regulation of cash flows, financial risks, “the effect of the infection of the economy”.

Article details:

Received: 05 April 2019

Revised: 08 May 2019

Accepted: 19 May 2019

Рекомендоване цитування: Піскунов Р. О., Москаленко О. В. Аналіз детермінант світових фінансових криз у системі обліково-інформаційного забезпечення регулювання руху грошових потоків. *Економічна теорія та право*. 2019. №2 (37). С. 28–47. DOI: 10.31359/2411-5584-2019-37-2-28.

Suggested Citation: Piskunov, R. O., & Moskalenko, O. V. (2019). Analiz determinant svitovykh finansovykh kryz v systemi oblikovo-informatsiinoho zabezpechennia rehuliuвання rukhu hroshovykh potokiv [Analysis of the determination of world financial crisis in the accounting and information system of the control of money flow movements]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 2 (37), 28–47. DOI: 10.31359/2411-5584-2019-37-2-28.